

Győri L. János, *„Egész Magyarországnak és Erdélyiségnek... világosító lámpása”, a Debreceni Református Kollégium története*, (Debrecen: Tiszántúli Református Egyházkerület, 2006)

„Nincs a magyarságnak még egy olyan iskolája, amely annyi szállal kapcsolódna az elmúlt fél évezred magyar művelődéséhez, mint a Debreceni Református Kollégium” – a Tiszántúli Református Egyházkerület püspökének, Bölcskei Gusztávnak ezekkel a szavakkal kezdődő ajánlásával vehetjük kézbe a bibliai hasonlattal „kősziklán épült vár”-ként, Huszár Gál prédikátor 1562-es szavaival élve pedig „...egész Magyarországnak és Erdélyiségnek s több sok helyeknek is világosító lámpása”-ként aposztrofált patinás iskola történetét bemutató kötetet, mely Győri L. János irodalomtörténész munkája.

Fontos leszögezünk, hogy a témában számos összefoglalás illetve tanulmány napvilágot látott már, egyebek közt egy átfogó nagymonográfia is. A Magyar Reformátusok V. Világtalálkozója alkalmából megjelent jelen kötet épp ezért nem törekszik teljességre, célja az, hogy egy olvasmányos, népszerűsítő összefoglalót adjon az olvasók kezébe. A könyv kitűzött célját jól megvalósítja. A szórakoztató cél mellett mégis egy adatgazdag történeti összefoglalót kapunk.

Az iskola múltja, története nem értelmezhető az alföldi cívisváros történetének, fejlődésének ismerete nélkül; az első fejezetben tehát egy rövid törté-

neti összefoglalót kapunk a város történetéről. A második fejezetet a kollégium rövid iskolatörténeti áttekintésének szentelte Győri L. János. Megtudjuk, hogy bár a Debreceni Kollégium történetének hivatalos kezdetét 1538-tól számítjuk, a korábban ennek előzményeként már itt működő iskola gyökerei sokkal régebbre nyúlnak vissza. Az első debreceni reformátor, Bálint pap, Enyingi Török Bálint földesúr hívására jött a városba, s nem kis része volt abban, hogy a város iskolája a református egyház irányítása alá került. Első ismert nevű rektora az 1549-től működő Dézsi András volt. Tovább haladva az iskolatörténetben, a protestáns művelődés- és egyháztörténetben kicsit járatosabbak szinte tobzódhatnak a történelmi nevekben, de az egyháztörténeti berkekben és a debreceni iskola múltjában kevésbé otthonosan mozgóknak sem kevés jeles névvel találkozhatnak, említsük csak mindjárt az iskolát patronáló református erdélyi fejedelmeket: Bocskai Istvánt, Bethlen Gábort, I. Rákóczi Györgyöt, Apafi Mihályt. A kollégium, mint szellemi központ, többfelé rendelkezett fiókintézményekkel, úgynevezett partikulákkal; ezeket, s az iskola hazai és külföldi kapcsolatait is áttekinti a szerző, ideértve pl. a diákok peregrinusi tevékenységét, azaz külföldi egyetemjárását. Ez a széles körben elterjedt szokás nem kis részben járult hozzá pl. az iskola könyvtárának, gyűjteményeinek gyarapodásához. Fontos említeni, hogy külön fejezet foglalkozik a Kollégium erdélyi kapcsolataival; utalunk itt a közelmúltban megjelent másik református iskolatörténeti mun-

kára: Koncz József: A Marosvásárhelyi Evang. Reform. Kollégium története, 1557–1895. (Marosvásárhely, Mentor, 2006.), melyet e kötetrel együtt fellelve érdekes párhuzamokat, kapcsolatokat, mindkét kötetben feltűnő neveket fedezhetünk fel, nem véletlenül. Gondoljunk csak arra, hogy az iskola jelentős patrónusai a református erdélyi fejedelmek voltak.

A kötet talán legizgalmasabb fejezete a debreceni diáktársadalom, a coetus belső életét, törvényeit, szokásait bemutató rész. Képet kaphatunk a diáktársadalom tagozódásáról, tisztségeiről (amilyen pl. az általában három hónapi büntetésként „elnyerhető” lotori, azaz mosogatódiáki tisztség, vagy a szépnevű tintinnabulista, azaz csengető diák). De olvashatunk még a tanítás és a tanulás rendjéről, a diákság hitéletéről, a különféle diáktársaságokról (mint pl. a ma is nemzetközi hírű Kántus). A fejezet zárásaképpen végigkísérhetjük a diákság egy – kétszáz esztendő előtti – átlagos napját is.

Szót kell ejtenünk egy nem kevésbé fontos területet, a Kollégium gazdag gyűjteményeit: könyvtárát, hazánk egyik legjelentősebb egyházi könyvgyűjteményét, a kollégium múzeumait, levéltárát és a gimnázium gyűjteményeit (fizikai eszközök, ásvány-, növény- és állatgyűjtemény) bemutató fejezetről. E könyvtárban pl. közel száz kódexet, ritka kéziratot, 146 ösnyomtatványt, azaz 1500 előtt megjelent művet, és több mint másfélezer régi magyar, 1711 előtt megjelent nyomtat-

ványt őriznek, egyebek közt egy egyedülálló Bibliagyűjteményt.

A munka záró részei afféle dicsőségtáblaként, a kollégium jeles tanárainak életrajzait, s a neves diákokat sorolja fel. A kollégium múltja ismeretében meg sem lepődik tán az olvasó, ha irodalmunk már említett jelesei mellett e listában ott leli egyebek közt Szenci Molnár Albert zsoltárfordító, Tessedik Sámuel mezőgazdasági író, Diószegi Sámuel botanikus, Kazinczy Ferenc, Irinyi János, Tisza Kálmán, Schulek Frigyes, Tisza István nevét.

Legvégül kronológiát, válogatott, ám így is bőséges irodalomjegyzéket, és a debreceni diákéletet feldolgozó néhány nevezetes szépirodalmi munka adatait találjuk a tanulságos, érdekes kötetben, melyet mindenképpen kézbe kell vennie annak, aki művelődés- és oktatástörténetünkkel, vagy a protestáns magyar egyháztörténettel, netán Debrecen történetével foglalkozni akar. Hiányát talán csak egy névmutatónak leljük, ami jó szolgálatot tehetett volna, tekintve a szövegben fellelhető adatok, nevek bőségét.

A könyvet bő képanyag egészíti ki, melyek között korabeli és újabb fotókat, térképeket, alaprajzokat, metszetteket egyaránt találunk. Az iskola kincseiről, nevezetes tanáiról, diákjairól, könyvtárának, levéltárának dokumentumairól, tudományos gyűjteményének darabjairól is láthatunk képeket.

SZABÓ HENRIETTE